

ANMELDELSE AF LITTERATUR

Om den globale import og eksport af retskulturer og -systemer

AF MIKAEL RASK MADSEN

En komparativ anmeldelse af David Nelken & Johannes Feest (eds.), »Adapting Legal Cultures« (Oxford: Hart Publishing, 2001), 282 s., Yves Dezalay & Bryant G. Garth (eds.), »Global Prescriptions: The Production, Exportation, and Importation of a New Legal Orthodoxy«, 2002, (Ann Arbor: Michigan University Press), 357 s., og samme, »The Internationalization of Palace Wars: Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States« (Chicago: University of Chicago Press, 2002), 331 s.

I tillæg til den snævre medicinske brug har begrebet *transplantationer* gjort sin entré på ikke alene en række socio-politiske, men også juridiske områder. Politisk tales der om transplantation af regionale konflikter til umiddelbart politisk fjernliggende områder via visse folkeslags diaspora; i den retssociologiske litteratur har begrebet fået en fornyet interesse i studiet af globale forandringsindflydelse på retten, der ikke ulig den politiske begrebsbrug angår visse retssystemers og retskulturers spredning og til tider regulære trans- og implantation. Her anmeldes kort tre nyere værker, to antologier og en længere analyse, der til fælles har et fokus på den intensiverede udveksling af retlig viden og savoir-faire, som har fulgt med globaliseringen. Værkerne udviser ikke nogen større enighed om terminologien, dens udstrækning

og implikationer; snarere er der tale om en høj grad af variation over brugen af de vidt forgrenede termer og deres position i den større sociale kontekst, de angår: På den ene side staten, retskulturen, nationale politiske og professionelle eliter; på den ene side, imperialismen, globalisering og alskens varianter over world-systems teori.

David Nelken og Johannes Feest er redaktører på *Adapting Legal Cultures* (Oxford: Hart Publishing, 2001), som er en ny bog i rækken af produktioner fra deres forskningsprojekt om »ways in which different legal cultures interact, influence and change each other«, der bl.a. har været baggrunden for en række workshops. Med et hold af prominente retssociologer af internationalt tilsnit kommer de samlet vidt omkring. Det er nu ikke tale et skrift, der opremser en stor kollektiv

tese *post festum*. Tværtimod, tør man svagt antyde. Forordet afsluttes som følgende:

»We would not make too high claims for the results of the workshop. The contributions presented here – as well as other research in the reviving field of interest – show clearly that »state of art« in the study of legal transfers is very uncertain. Potentially relevant perspectives in the wider literatures are often ignored (and it is not always obvious which are the relevant literatures), and discussion of potentially related problems or case-studies is often fragmentary. Empirical studies on the actual impact of earlier or more recent legal transfers are largely missing. We can only hope that the chapters included here, flawed as they may be, will stimulate others to do more and better«.

Bogen er delt op i to dele, som hver består af en række kapitler og en introduktion. Indledningsvist indkredses problemstillingen teoretisk, og bl.a. retssociologiens grand-old man Roger Cotterell er på banen med en række kritiske, teoretiske overvejelser over emnet, som umiddelbart derefter modsvares af et kort partsindlæg fra selve retstransplantationsteoriens fader, Lawrence Friedmann. Cotterells centrale pointe er, at genstanden for studier af retstransplantationer skal gøres bredere. Den traditionelle »law & lawyers«-approach har ikke meget at sige analysen af udvekslingen af retskulturer og -systemer i en globaliseret tidsalder. Kadencen – ikke mindst teoretisk – er også høj i Pierre Legrands indlæg, der under titlen »What transplants?« ikke lægger fingre imellem, hvad angår Sorbonne-professorens syn på muligheden for sådanne transplantationer på det europæiske kontinent: Der er tilnærmelsesvist ingen! De to afsluttende kapitler i den indledende teoretiske indkredsning af genstanden er mere konventionelle men ikke desto min-

dre ganske givtige og på mange måder mere up-to-date teoretisk set. I relation til netværks-debatten, som har været ført her i tidsskriftet, kan Wolf Heydebrandts indlæg anbefales. Sociologiprofessoren fra New York University fremhæver med held, at netop netværksteorier kan hjælpe os til at anskue retssystemer som »open systems«. Det bør fremhæves, at samtlige af de teoretiske bidrag klart afviser at anskue retten som et normativt elfenbenstårn. Retten i samfundet er på ny i forreste linje, hvis vi skal forholde os til de globale transformationer, der uundgåeligt vil præge retsdebatten i de kommende år.

Anden del angår en række case-studies af konkrete retlige transplantationer. Det er indholdsmæssigt lidt af en blandet landhandel, og landkortet er blevet foldet helt ud fra øst til vest. Redaktørernes indledningsvise usikkerhed synes her lidt at blive en selvopfyldende profeti. En afgrænsning af emnet, hvad angik de empiriske studier, havde utvivlsomt givet et mere konsistent billede. Nuvel, artiklerne er hver for sig udmærkede og med en reflektiv indfaldsvinkel, kan de læses som både supplementære og komplementære. Eller man kan betragte dem som et vidnesbyrd om den mangfoldighed, der reelt karakteriserer globaliseringen og de udfordringer, som retssociologien står over for i studiet heraf.

Forbindelsen til de i første del skitserede teoretiske udgangspunkter er ikke altid lige klar. Det er i sidste ende en række individuelle forskere, der bidrager, og ikke noget samlet hold. Artiklerne læses bedst i overensstemmelse hermed som en række empiriske og teoretiske iagttagelser, der kan konkretisere en række ny spørgsmål. Det er med andre ord et stort, åbent emne med myriader af

mulige studiegenstande, men på ingen måde gør det bogen mindre interessant og inciterende. Det er kort sagt hjertet af problemstillingen om rettens globalisering, der tages til en indledende behandling

Yves Dezalay og Bryant G. Garth har redigeret *Global Prescriptions* (Ann Arbor: Michigan University Press, 2002), hvilken udmerket kan læses i sammenhæng med publikationen af deres omfattende latinamerikanske og nordamerikanske studier i *The Internationalization of Palace Wars: Lawyers, Economists and the Contest to Transform Latin American States* (Chicago: University of Chicago Press, 2002). Ikke ulig Nelken & Feest-projektet har makkerparret Dezalay & Garth over de seneste år stået bag en række publikationer, der angår globale og transnationale transformationer på det retlige område. Hvor Nelken & Feest primært har arrangeret konferencer og publiceret derfra, har Dezalay & Garth mere fungeret som en to-mands hær med den alt andet end beskedne ambition om at foretage kvalitative empiriske studier af den retlige globalisering. Modsat »Adapting Legal Cultures« har deres studier en lang højere grad af teoretisk og metodisk konsistens, hvor store mængder empiri afkodes og analyseres med udgangspunkt i Pierre Bourdieus felt- og praksisteori.

Den usikkerhed som mærkes i »Adapting Legal Cultures« genfindes ikke hos Dezalay & Garth, der i »The Internationalization of Palace Wars« ganske uimponeret behandler intet mindre end fire centrale latinamerikanske lande og deres relationer til *el Norte* i den demokratiseringsbølge, som gik henover kontinentet over de sidste årtier. Og det gøres systematisk, teoretisk inspirerende og på et solidt empirisk grundlag: Med udgangspunkt i mere end 300 »in-depth« interviews analy-

serer de den yderst komplekse sammenhæng mellem udviklingen i nord fra Den Kolde Krig til menneskerettighedsbevægelsen og fra anden generation af »law and development«-programmer og den simultane udvikling af en særlig økonomisk teori, den neo-liberale, og dens globaliserede korps af støtter, »The Chicago Boys«, til den endelige demokratisering af Latinamerika. Den notoriske dobbelthed af idealisme og neo-imperialisme, der har præget amerikansk udenrigspolitik, udgør den akse om hvilken det amerikanske engagement i demokratiseringen af Argentina, Brasilien, Chile og Mexico analyseres, og hvordan det hjalp til med at flytte rundt på og veksle nationale former for ekspertise og adgang til statsmagten. Det er ikke revolutionære frihedsbevægelser, der primært er i fokus, men mere de tunge aktører i staten og inde omkring staten: Advokatfirmaer, de juridiske og økonomiske fakulteter, vidensbutikker af forskelligt art. Det er på alle måder et imponerende arbejde, der tager stafetten op efter deres værk *Dealing in Virtue* (Chicago: University of Chicago Press, 1996), og som fastholder det Bourdieuske synspunkt, at den sociologiske analyse af retten i samfundet bør indeholde en forståelse af den idealisme, ekspertise og disciplinering, som udgør kernen af den juridiske kapital i dens samspil med andre former for viden og magt. Og dette i særdeleshed i internationale »turf battles« hvor netop projektioner af hele nationale identiteter – herunder retskulturer – indgår centralt i kampen.

Dezalay & Garth er interessant nok også repræsenteret med en artikel i Nelken & Feest-antologien, hvor de fremsætter en ikke uvæsentlig kritik af selvsamme projekt. Denne kritik kan tages til indtægt for den tese, de selv systematisk arbejder med. Den isolerede

interesse for retsadoptioner og retskultur finder de problematisk og fastholder omvendt, at disse fænomener skal studeres i det større globale politiske univers de fremkommer i. Med andre ord, bag det tunge sproglige og idealistiske røgslør af ren ret er retten og retskulturer mægtige deltagere i det globale spil om at influere verden af i morgen, og dette altid i deres eget billede. Der er i den forstand en lighed mellem romerrettens spredning, common-law-traditionens udbredelse og så det globale festridd, de store amerikanske advokatfirmaer har foretaget over de sidste 15-20 år. Denne kritik af den mere traditionelle retstransplantations teori er helt central i Dezalay & Garths egen antologi, »Global Prescriptions«, hvor de allieret med et all-star hold af jurister, økonomer, sociologer og antropologer analyserer den nye globale juridiske ortodoksi: The rule of law; »the rallying cry for global missionaries«, som det benævnes i forordet.

Som i Nelken & Feest-antologien er der først en række mere teoretiske kapitler efterfulgt af empiriske indlæg, hvor igen det fulde verdenskort bliver benyttet til at eksemplificere tesen. Kort og godt søger de med antologien at indkredse denne nye ortodoksi, dens legitimation, dens produktion, eksport og import, og i sidste ende hvordan vi bedst kan studere den. Det er på ingen måde en analyse af, hvad der virker og ikke virker, hvad angår ret under fremmede himmelstrøg, men et forsøg på at give et billede af hvordan i særdeleshed staten – fra Japan, over Sydafrika til Argentina – transformeres af den nye globale retsbevægelse. De indledende teoretiske bidrag både støtter og udfordrer Dezalay & Garth tesen. Jeg skal her blot fremhæve nogle af de mest originale bidrag. Harvard-professoren i folkeret, Anne-Marie Slaughter,

skitserer i det indledende kapitel et nyt paradigme for forståelsen af international ret. Det er *par excellence* de non-statslige aktørers entré i det felt af aktører, der producerer den moderne folkeret, som er hendes kerneinteresse. Hun plæderer for »the disaggregated state«, og dette ved at henvise til transnationaliseringen af hvad der engang var det *internationale*. Synspunktet støttes i det følgende kapitel af Kathryn Sikkink, der ved at samle trådene op på de studier af »transnational issue networks«, som hun over de seneste par år har udført sammen med Margaret Keck, kommer til godt og vel samme konklusion som Slaughter – dog fra en statsvidenskabelig synsvinkel. Til gengæld er der en betragtelig afstand fra Sikkink & Slaughter til Dezalay & Garth. Sidstnævnte finder principielt netværkssynspunktet rimeligt nok, men fastholder at det er blindt for de positionskampe, hierarkier og andre konflikter, som i den grad er afgørende for netværkenes funktion og overlevelse – og som er helt centrale i Dezalay & Garths egen analyse. I den mere empiriske afdeling af »Global Prescriptions« bør Heinz Klugs bidrag om den nye Sydafrikanske grundlov fremhæves. Med erfaringer som både aktivist og retsvidenskabsmand viser Klug, hvordan denne transformation fandt sted i et kvasi-internationaliseret sydafrikansk felt, hvor de nationale juridiske produkter i høj grad var produceret ved hjælp af international legitimitet. En anden interessant artikel er Setsuo Miyazawas og Hiroshi Otsukas studie af de juridiske fakulteters skiftende plads i produktionen og reproduktionen af den japanske elite.

Alt i alt er »Global Prescriptions« et temmelig ambitiøst forsøg på at indkredse et gigantisk nyt forskningsobjekt, som indebærer afstikkere i et væld af discipliner.

Umiddelbart virker den mere up-to-date og mere systematisk end »Adapting Legal Cultures«, der synes lidt fanget i en mangel på at få defineret genstanden klart nok fra begyndelsen. Det er prisværdigt, at Dezalay & Garth vover at tegne konturerne af en *grand theory*, hvad angår rettens globalisering. Men for skeptikere og kritikere af deres empiriske og teoretiske indfaldsvinkel kan det nok være befordrende at tage en afstikker i Nelken & Feest-antologien indimellem. Der er mange interessante bidrag samlet her, og Nelken & Feest er mere beskedne end nødvendigt. De-

res antologi understreger, at globaliseringen af retten skal forstås i bredere termer end de transplantationer og adoptioner bogens titel umiddelbart lægger op til. Det er den konklusion, som Dezalay & Garth allerede er nået til, og de synes derfor med rette at have indtaget førerpositionen i studiet heraf.

Forfatteroplysning

Mikael Rask Madsen er ph.d.-studerende, École des hautes études en sciences sociales, Centre de la sociologie européenne, Paris.